

Кодекс адміністративного судочинства України

Стаття 171. Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів

1. Правила цієї статті поширюються на розгляд адміністративних справ щодо:
 - 1) законності (крім конституційності) постанов Верховної Ради України, указів та розпоряджень Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
 - 2) законності та відповідності правовим актам вищої юридичної сили нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень.
2. Право оскаржити нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано цей акт.
3. У разі відкриття провадження в адміністративній справі щодо оскарження нормативно-правового акта суд зобов'язує відповідача опублікувати оголошення про це у виданні, у якому цей акт був або мав бути офіційно оприлюднений.
4. Оголошення повинно містити вимоги позивача щодо оскаржуваного акта, реквізити нормативно-правового акта, дату, час і місце судового розгляду адміністративної справи.
5. Оголошення повинно бути опубліковано не пізніше як за сім днів до судового розгляду.
6. Якщо оголошення опубліковано своєчасно, вважається, що всі заінтересовані особи належним чином повідомлені про судовий розгляд справи. Скарги на судові рішення в цій справі таких осіб, якщо вони не брали участі у справі, залишаються без розгляду.
7. Адміністративна справа щодо оскарження нормативно-правових актів вирішується протягом розумного строку, але не пізніше одного місяця після відкриття провадження у справі. У виняткових випадках з урахуванням особливостей розгляду справи суд ухвалою може продовжити розгляд справи, але не більш як на один місяць.
8. Суд може визнати нормативно-правовий акт незаконним чи таким, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили, повністю або в окремій його частині.
9. Якщо у процесі розгляду справи щодо нормативно-правового акта виявлено незаконність або невідповідність правовому акту вищої юридичної сили інших правових актів чи їхніх окремих положень, крім тих, щодо яких відкрито провадження в адміністративній справі та які впливають на прийняття постанови у справі, суд визнає такі акти чи їхні окремі положення незаконними або такими, що не відповідають правовому акту вищої юридичної сили.
10. Постанова суду у справах щодо оскарження нормативно-правових актів оскаржується у загальному порядку.
11. Резолютивна частина постанови суду про визнання нормативно-правового акта незаконним або таким, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили, і про визнання його нечинним невідкладно публікується відповідачем у виданні, в якому його було офіційно оприлюднено, після набрання постановою законної сили.
12. Правила цієї статті застосовуються також у випадках, коли питання про законність нормативно-правового акта чи відповідність його правовим актам вищої юридичної сили виникло під час розгляду іншої адміністративної справи.

(науково-практичний коментар)*

Перш ніж перейти до розгляду окремих положень цієї статті, слід визначитись із вихідними засадами їх розуміння.

У юридичній літературі поняття «правовий акт» визначається, як: офіційний письмовий документ обов'язкового характеру, який приймається уповноваженими суб'єктами владних повноважень, з метою забезпечення охоронного, відновлюючого, організуючого або регуляторного впливу на суспільні відносини.

За юридичним змістом прийнято розрізняти нормативні, індивідуальні та «змішані» правові акти:

- нормативні акти встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки. Вони поширюються на широке коло адресатів і розраховані на багаторазове застосування. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил відновлення лісів» від 1 березня 2007 року № 303 регулює суспільні відносини у сфері лісового господарства, має необмежений строк дії, встановлює правила, обов'язкові для всіх лісокористувачів і власників лісів;
 - індивідуальні акти — це рішення, ненормативного характеру, які приймаються стосовно конкретних випадків. Здебільшого вони є персоналізованими (звернені до визначеного суб'єкта) і передбачають разове застосування. В основному індивідуальні правові акти приймаються на виконання вимог правових норм. Типовими прикладами індивідуальних правових актів є розпорядження та вказівки, рішення про накладення стягнень, застосування заохочень, припинення дії правових актів (їх положень), створення і ліквідацію органів (установ, організацій, підприємств) та окремих посад, проведення масових заходів, перейменування географічних об'єктів тощо;
 - правові акти «змішаного» типу одночасно містять як правові норми, так і індивідуальні приписи. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про Правила дорожнього руху» від 10 жовтня 2001 року № 1306, крім зазначених правил, містить ряд індивідуальних вимог: « ... 2. Міністерству внутрішніх справ забезпечити видання Правил дорожнього руху та через засоби масової інформації довести їх зміст до учасників дорожнього руху. 3. Центральним і місцевим органам виконавчої влади сприяти вивченню громадянами Правил дорожнього руху» тощо.
- Як недвозначно впливає із назви ст. 171 КАС

України, нею мають визначитися особливості адміністративного провадження у справах щодо оскарження лише одного (першого із вищезазначених) типу правових актів — нормативно-правових актів.

Проте, очевидно, що цей висновок важко узгоджується з деякими положеннями змісту коментованої статті. Зокрема, вже у першій її частині закріплена норма, котра поширює відповідний порядок провадження на справи щодо оскарження постанов Верховної Ради України, розпоряджень Президента України, розпоряджень Кабінету Міністрів України — актів, які носять переважно індивідуальний характер. Так, відповідно до ст. 52 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», акти Кабінету Міністрів України нормативного характеру видаються у формі постанов, а акти з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань — у формі розпоряджень.

У зв'язку з цим постають одразу декілька питань стосовно визначення порядку провадження у справах щодо оскарження рішень суб'єктів владних повноважень:

- 1) у якому порядку має здійснюватись провадження у справах щодо оскарження індивідуальних актів Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України? Адже, за загальним правилом, розгляд справ щодо оскарження індивідуальних актів управління має здійснюватись у звичайному порядку, передбаченому Розділом III КАС України. З іншого боку, усі названі акти охоплюються ч. 1 ст. 171 КАС України, і це, природно, вимагає застосування спеціальної процедури розгляду справ щодо їх оскарження;
- 2) у якому порядку розглядаються справи щодо оскарження окремих положень правових актів «змішаного» типу? Наприклад, якщо правовий акт, зазначений у ч. 1 ст. 171 КАС України (Указ Президента України, Постанова Кабінету Міністрів України тощо), одночасно містить правила поведінки та індивідуальний припис, то за якими правилами слід розглядати справу щодо оскарження індивідуального припису?
- 3) у якому порядку здійснюється провадження в справах щодо оскарження «змішаних» правових актів у цілому?

Уявляється, що при вирішенні перших двох питань слід виходити не з виду (указ, постанова, розпорядження тощо) оскаржуваного нормативно-правового акта, а з характеру приписів, які у ньому містяться.

* З кн.: **Кодекс адміністративного судочинства України**: наук.-практ. комент. / Н. О. Армаш, О. М. Бандурка, А. В. Басов [та ін.]; за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора А.Т. Комзюка. — К.: Прецедент; Істина, 2009. — 820 с.

Якщо певне розпорядження (постанова, наказ і т. д.), незалежно від його видавника, містить припис індивідуальної дії, то скарга на цей припис має розглядатися за правилами Розділу III КАС України. Натомість оскарження нормативних правил має здійснюватись у порядку ст. 171 КАС України.

Що ж стосується справ про оскарження «змішаних» правових актів у цілому, то при визначенні відповідного порядку провадження суд має враховувати:

- а) вид правового акта. Наприклад, скарга на розпорядження Кабінету Міністрів України, що одночасно містить нормативні та індивідуальні приписи, має розглядатися у порядку ст. 171 КАС України. Адже ч. 1 названої статті містить пряму вказівку на те, що за її правилами розглядаються справи про законність постанов і розпоряджень уряду;
- б) зміст позовних вимог. При вирішенні адміністративних справ суд керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (у тому числі — самого суду). Тож, якщо переважна більшість позовних вимог стосується індивідуальних приписів «змішаного» правового акта (тобто, заявник вважає, що в основному індивідуальними приписами порушені його права, інтереси, свободи), суд має застосувати загальний порядок провадження (див. Розділ III КАС України). Позаяк, саме цей порядок законодавець визначив як найбільш оптимальний, з точки зору оперативного і правильного вирішення справ щодо оскарження індивідуальних актів управління;
- в) вимогу щодо обґрунтованого і своєчасного вирішення адміністративних справ. Якщо суд дійде висновку про те, що розгляд справи в одному провадженні ускладнить або уповільнить її вирішення, він може розділити провадження про оскарження «змішаного» правового акта на: а) провадження щодо законності його індивідуальних приписів; б) провадження щодо законності його нормативних положень. Відповідно, перше з цих проваджень буде здійснюватись за правилами Розділу III КАС України; друге — у порядку ст. 171 КАС України.

1. Перша частина ст. 171 КАС України поширює передбачений цією статтею особливий порядок судового провадження на справи щодо:

- а) законності:
 - нормативних постанов Верховної Ради України;
 - нормативних указів та розпоряджень Президента України;

- нормативних постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України;
- постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

- б) законності та відповідності правовим актам вищої юридичної сили нормативно-правових актів:

- міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;
- Ради міністрів Автономної Республіки Крим;
- місцевих державних адміністрацій;
- органів місцевого самоврядування;
- інших суб'єктів владних повноважень.

Правила коментованої статті (як, власне, і компетенція адміністративних судів) не поширюються на справи щодо конституційності нормативно-правових актів. Відповідно до ст. 147 Конституції України та ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України», справи щодо конституційності правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та Верховної Ради Автономної Республіки Крим належать до юрисдикції Конституційного Суду України. Це виключає можливість їх розгляду у порядку адміністративного судочинства (див. коментар до ст. 17 КАС України).

Трапляються випадки, коли адміністративні суди, посилаючись на ст. 156 КАС України, зупиняють провадження у справі щодо оскарження нормативно-правового акта у зв'язку з тим, що до Конституційного Суду України було подане клопотання про визнання цього акта неконституційним.

Така судова практика не відповідає вимогам КАС України. Згідно із п. 3 ч. 1 ст. 156 КАС України, підставою для зупинення провадження в адміністративній справі є неможливість розгляду цієї справи до вирішення справи, що розглядається в порядку конституційного судочинства.

Очевидно, що у даному приписі йдеться про справу, стосовно якої було відкрите конституційне провадження (відповідне рішення приймається ухвалою колегії суддів Конституційного Суду України). Натомість сам факт конституційного подання підставою для зупинення адміністративного провадження слугувати не може.

З цієї ж причини слід вважати неправильними рішення деяких судів, які зупиняють провадження щодо законності нормативно-правових актів на підставі звернення до Верховного Суду України з питанням про ініціювання конституційного подання (відповідно до ч. 5 ст. 9 КАС України, у разі виникнення сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону Конституції України, адміністративний суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону).

Відповідне звернення адміністративного суду має на меті лише інформувати Верховний Суд України про наявну проблему і не може тягнути за собою зупинення провадження у справі.

2. Право оскаржити нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи — суб'єкти правовідносин, у яких буде застосовано цей акт.

У даному випадку особа (позивач) повинна довести факт застосування до неї оскаржуваного нормативно-правового акта або те, що вона є суб'єктом відповідних відносин, на які поширюється дія цього акта. Суд не може давати оцінку таким обставинам при відкритті провадження в адміністративній справі, а тому не має права відмовити у відкритті провадження у справі чи повернути позовну заяву з посиланням на коментовану норму, якщо особа своє звернення обґрунтовує необхідністю захисту своїх прав, свобод чи інтересів.

Приписи зазначеної частини можуть бути підставою для відмови в задоволенні позовних вимог, якщо суд встановить, що оскаржуваний акт до особи не застосовувався і вона не перебуває у відносинах, до яких цей акт може бути застосовано. У такому разі суд не проводить перевірку нормативно-правового акта на предмет його протиправності (законності та відповідності правовим актам вищої юридичної сили) (п. 21 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами окремих положень КАС України під час розгляду адміністративних справ» від 6 березня 2008 року).

3. Третя частина коментованої статті закріплює особливий порядок повідомлення заінтересованих осіб про відкриття провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів. Таке повідомлення здійснюється шляхом публікації відповідного оголошення у виданні, де нормативно-правовий акт був (мав бути) опублікований згідно із встановленою процедурою набуття ним чинності.

Так, відповідно до Указу Президента України «Про порядок офіційного обнародування нормативно-правових актів і введення в дію» від 10 червня 1997 року № 503/97, закони України, інші акти Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України не пізніше як у п'ятнадцятиденний строк після їх прийняття і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях: часописі «Офіційний вісник України» та газеті «Урядовий кур'єр».

Офіційними друкованими виданнями, в яких здійснюється офіційне оприлюднення актів Верховної Ради України є також газета «Голос України» та часопис «Відомості Верховної Ради України».

Офіційним друкованим виданням, в якому здійснюється офіційне оприлюднення актів Президента України, є також інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України».

Крім того, акти Кабінету Міністрів України оприлюднюються на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України (ч. 4 ст. 55 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про офіційне оприлюднення регуляторних актів, прийнятих місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами центральних органів виконавчої влади...» від 11 лютого 2004 року № 150, нормативні акти місцевих держадміністрацій оприлюднюються в офіційних друкованих виданнях або друкованих засобах масової інформації обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій.

Перелік друкованих видань, у яких офіційно оприлюднюються нормативні рішення міських (селищних, сільських) голів, місцевих рад та їх виконавчих органів, визначається нормативно-правовими актами суб'єктів місцевого самоврядування. Так, наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 26 Статуту територіальної громади міста Києва, рішення Київської міської ради та її виконавчого органу, що мають нормативно-правовий характер, підлягають офіційному оприлюдненню в газеті «Хрещатик» не пізніше тридцяти днів з дня їх прийняття.

Обов'язок опублікувати оголошення про відкриття провадження у справі щодо оскарження нормативно-правового акта суд покладає на відповідача (тобто — на суб'єкта нормотворчої діяльності). Відповідна вимога суду закріплюється безпосередньо у змісті ухвали про відкриття провадження в адміністративній справі.

4. Четверта частина ст. 171 КАС України встановлює вимоги до змісту оголошень про відкриття провадження у справі щодо оскарження нормативно-правових актів. У відповідному оголошенні обов'язково зазначаються:

- стислий виклад позовних вимог;
- реквізити нормативно-правового акта. Слід зауважити, що дане положення коментованої норми підлягає обмежувальному тлумаченню. Насправді, в оголошенні зазначаються далеко не усі реквізити нормативно-правових актів, яких, за вітчизняними стандартами, нараховується понад два десятки (від державного герба до візи відповідальної особи), а лише найважливіші з них: назва, номер документа, дата видання, дата набрання чинності та реєстраційний номер Міністерства юстиції України;
- дата, час і місце судового розгляду адміністративної справи.

Крім того, за правилами ст.ст. 34 і 38 КАС України, у повідомленні, здійснюваному через друкований засіб масової інформації, можуть бути вказані: а) найменування та адреса відповідного адміністративного суду; б) назва і номер відповідної адміністративної справи.

5. Оголошення про відкриття провадження у справі щодо оскарження нормативно-правового акта повинно бути опубліковане не пізніше, ніж за сім днів до першого судового засідання з приводу розгляду справи по суті. При обчисленні цього строку день судового засідання не враховується (див. ч. 3 ст. 179 КАС України).

6. Своєчасна публікація оголошення дозволяє вважати, що всі заінтересовані особи були належним чином повідомлені про відкриття провадження у справі щодо оскарження нормативно-правового акта.

Коментована норма наділяє правом на оскарження відповідних судових рішень тільки тих осіб, які взяли участь у справі. Скарги на судові рішення у справах щодо законності (правомірності) нормативно-правових актів, подані іншими заінтересованими особами, залишаються без розгляду.

У розумінні ч. 6 ст. 171 КАС України участь у справі не слід ототожнювати із безпосередньою присутністю на засіданнях суду. Для того, щоб заінтересована особа вважалася учасником справи, їй достатньо документально підтвердити свій процесуальний статус представника, третьої сторони тощо. Наприклад, у разі надходження від особи клопотання про розгляд адміністративної справи за її відсутності, судові засідання проходять без неї. Але при цьому вона все одно вважатиметься такою, що бере участь у справі, та, відповідно, має право на оскарження судових рішень.

У цьому зв'язку актуальним є питання про те, чи можуть оскаржувати відповідні рішення суду заінтересовані особи, які в силу об'єктивних обставин не мали і не могли мати доступу до офіційних друкованих видань органів влади: особи, які проживають за кордоном, учасники наукових експедицій тощо.

Видається, що при вирішенні цього питання адміністративні суди мають керуватися принципом верховенства права, за яким людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями (див. коментар до ст. 8 КАС України). Вказаний принцип передбачає максимальне сприяння громадянам у прагненні реалізувати своє конституційне право на судові оскарження рішень органів державної влади. Виходячи з цього, особи, які аргію не могли отримати повідомлення про відкриття адміністративного провадження щодо законності (правомірності) нормативно-правових актів, повинні вважатися суб'єктами права на оскарження відповідних судових рішень.

7. Сьома частина коментованої статті регламентує строки адміністративного провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів. Згідно з коментованою нормою, названі справи мають вирішуватись протягом розумного строку, але не пізніше одного місяця після відкриття провадження у справі.

У статті 3 КАС України поняття «розумний строк» визначається як: найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невинуватих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах.

Перебіг загального строку провадження, здійснюваного у порядку ст. 171 КАС України, починається з наступного дня після постановлення судової ухвали щодо відкриття адміністративного провадження у справі.

Закінчення цього строку припадає на відповідне число наступного місяця (якщо закінчення строку припадає на число, котрого наступний місяць не має, його останнім днем вважається останній день місяця).

Як виняток, адміністративний суд може продовжити тривалість провадження у справі щодо оскарження нормативно-правового акта на строк до одного місяця. Підставами для такого рішення можуть бути: вмотивоване клопотання учасників справи; висновок суду про необхідність додаткового вивчення обставин справи; тривалість окремих процесуальних дій (наприклад, юридичної експертизи нормативно-правового акта) тощо.

Про продовження строку адміністративного провадження суд виносить окрему ухвалу (ч. 4 ст. 160 КАС України). Копія цієї ухвали не пізніше наступного дня після постановлення надсилається усім заінтересованим особам, які взяли участь у справі, рекомендованим поштовим відправленням із зворотною розпискою про одержання. Оригінал ухвали разом із копіями супровідних листів про надіслання копій ухвали заінтересованим особам підшиваються до відповідної справи з урахуванням послідовності матеріалів, визначеної Інструкцією з діловодства в апеляційних і місцевих судах, затвердженої Наказом Державної судової адміністрації України.

8. За результатами розгляду справи щодо оскарження нормативно-правового акта суд може визнати нормативно-правовий акт незаконним (неправомірним), як у цілому, так і в окремій його частині. У разі прийняття такого рішення суд зобов'язаний визнати відповідний нормативно-правовий акт чи його окремі положення нечинними.

Про визнання нормативно-правового акта незаконним (таким, що не відповідає акту вищої юридичної сили), і про визнання цього акта (його

окремих положень) нечинним суд приймає постанову.

Чинний КАС України не передбачає особливих умов набрання законної сили постановами суду про визнання нормативно-правових актів неправомірними і недійсними. Відтак, набуття сили вказаними постановами відбувається за загальними правилами ст. 254 КАС України. Згідно з цією нормою, відповідна постанова суду набирає законної сили:

- а) протягом 10 днів з дня її проголошення — якщо у зазначений строк до суду апеляційної інстанції не була подана заява про її апеляційне оскарження;
- б) протягом 20 днів після подання заяви про апеляційне оскарження постанови — якщо у зазначений строк до суду апеляційної інстанції не була подана апеляційна скарга щодо прийнятої постанови;
- в) після набрання законної сили рішенням апеляційного суду — якщо постанова про недійсність нормативно-правового акта була оскаржена в апеляційному суді із дотриманням встановленого порядку оскарження судових рішень.

9. Якщо під час провадження у справі щодо оскарження нормативно-правового акта з'ясується неправомірність іншого нормативно-акта (його окремих положень), який не має безпосереднього відношення до справи (не пов'язаний з позовними вимогами, не впливає на прийняття остаточного рішення), суд зобов'язаний визначити такий акт (його окреме положення) незаконним або таким, що не відповідає акту вищої юридичної сили.

Такі випадки, зокрема, трапляються, коли позивач оскаржує у суді нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, на виконання якого було прийнято один або декілька нормативно-правових актів. Причому позовні вимоги стосуються тільки першого акта, натомість питання щодо правомірності «похідних» актів позивачем не ставиться.

У зв'язку з цим слід зауважити таке: даючи юридичну оцінку нормативно-правовим актам, які не мають безпосереднього відношення до предмету справи, суд виходить за межі позовних вимог. Відповідно до ч. 2 ст. 11 КАС України, вихід за межі позовних вимог можливий лише тоді, коли це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять.

За логікою ч. 2 ст. 171 КАС України, потреба у захисті публічних прав, свобод та інтересів від недоліків певного нормативно-правового акта виникає в особи, якщо:

- щодо неї було застосовано відповідний нормативно-правовий акт;

— вона є суб'єктом правовідносин, у яких відповідний нормативно-правовий акт буде застосовано.

На підставі зазначених положень КАС України можна сформулювати висновок: суд вправі давати оцінку нормативно-правовому акту, який не має безпосереднього відношення до справи, тільки, якщо той: а) був застосований щодо учасника справи (позивача, третьої особи); б) буде застосований у правовідносинах за участю позивача або третьої особи. Будь-які інші нормативно-правові акти, котрі не стосуються справи, на предмет законності (відповідності актам вищої сили) судом не досліджуються.

Судове рішення про незаконність (невідповідність правовому акту вищої сили) та недійсність нормативно-правового акта, який не має безпосереднього відношення до справи, оформлюється:

а) окремим пунктом у постанові по справі — якщо розгляд справи по суті позовних вимог завершився прийняттям постанови;

б) окремою постановою — якщо провадження щодо суті позовних вимог завершилося прийняттям ухвали (з цією метою суд може роз'єднати адміністративну справу у два самостійні провадження: провадження щодо оскаржуваного нормативно-правового акта; провадження щодо незаконності (невідповідності актам вищої юридичної сили) нормативно-правового акта, не пов'язаного зі справою).

10. Судові постанови у справах щодо оскарження нормативно-правових актів оскаржуються у загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень судів першої інстанції (Розділ IV КАС України).

Як правило, про апеляційне оскарження судових постанов спочатку подається заява. Така заява може бути подана протягом 10 днів з дня проголошення відповідної постанови судом. Перелік відповідного процесуального строку починається з наступного дня після проголошення постанови, а у разі складення постанови у повному обсязі, відповідно до ст. 160 КАС України, — з наступного дня після складення постанови в повному обсязі.

У подальшому обґрунтування мотивів оскарження і вимоги до суду апеляційної інстанції викладаються в апеляційній скарзі. Таку скаргу учасники справи мають право подати протягом 20 днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Апеляційна скарга може бути подана і без попереднього подання заяви. Але у такому разі вона має бути подана у строк, встановлений для подання заяви про апеляційне оскарження (див. вище).

11. Одинадцята частина коментованої статті регламентує порядок ознайомлення учасників

справи та громадськості із судовою постановою про визнання нормативно-правового акта незаконним (таким, що не відповідає акту вищої юридичної сили) та нечинним.

Після набрання означеною постановою законної сили її резолютивна частина невідкладно публікується у тому самому виданні, у якому було офіційно оприлюднено оскаржуваний нормативно-правовий акт.

Згідно з положеннями ст. 163 КАС України, у резолютивній частині відповідної постанови суду першої інстанції зазначається:

- висновок суду про задоволення адміністративного позову повністю або частково;
- висновок суду про визнання нормативно-правового акта (його окремих положень) незаконним (таким, що не відповідає акту вищої юридичної сили), а також нечинним;
- умови розподілу судових витрат. За правилами ст. 94 КАС України, у даному випадку всі судові витрати, понесені позивачем, мають бути присуджені: а) з Державного бюджету України (якщо відповідачем у справі виступає державний орган); б) з місцевого бюджету (якщо відповідач — представник системи місцевого самоврядування);
- інші правові наслідки ухваленого рішення. Одним з таких наслідків є покладення на відповідача обов'язку щодо публікації резолютивної частини постанови про визнання нормативно-правового акта неправомірним та недійсним;
- строк і порядок набрання постановою законної сили та її оскарження. Набрання чинності та оскарження судових постанов у справах щодо оскарження нормативно-правових актів здійснюється у загальному порядку, визначеному ст.ст. 186 та 254 КАС України.

Слід зазначити, що далеко не всі засоби масової інформації, у яких здійснюється офіційне оприлюднення нормативно-правових актів, є щоденними. Крім того, публікація чергових номерів офіційних друкованих видань може відкладатись через технічні або суто юридичні причини (наприклад, за рішенням суду). Це, природно, накладає певний відбиток умовності на правило щодо невідкладного опублікування судової постанови про визнання нормативно-правового акта неправомірним та недійсним.

Зважаючи на це, достатнім доказом того, що відповідач невідкладно вжив усіх належних заходів щодо опублікування судової постанови, слід вважати документ, який підтверджує факт невідкладного (не пізніше наступного дня після вступу

постанови у законну силу) подання до редакції офіційного засобу масової інформації тексту відповідного повідомлення з вимогою (клопотанням) щодо його оперативного опублікування.

12. Дванадцята частина ст. 171 КАС України поширює правила коментованої статті на випадки, коли питання щодо правомірності нормативно-правового акта виникло при розгляді справ:

- 1) щодо оскарження індивідуальних рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень;
- 2) щодо спорів, пов'язаних з проходженням публічної служби;
- 3) щодо спорів за зверненням суб'єктів владних повноважень;
- 4) щодо спорів з приводу укладання та виконання адміністративних договорів;
- 5) щодо спорів, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.

Зазвичай, потреба у вирішенні питання щодо законності (відповідності актам вищої юридичної сили) нормативно-правового акта виникає, якщо до адміністративного суду оскаржується рішення суб'єкта владних повноважень, котрий відмовив позивачеві у задоволенні скарги на нормативно-правовий акт підпорядкованого йому органу (посадової особи).

Часто-густо у таких випадках позивач оскаржує тільки рішення (індивідуальний акт) вищестоячого органу. Натомість первинне питання — питання правомірності нормативно-правового акта нижчого органу — позовними вимогами не охоплюється. За правилами коментованої норми, у разі задоволення адміністративного позову з огляду на необґрунтованість рішення вищестоячого суб'єкта владних повноважень, відповідне питання зобов'язаний вирішити суд.

Слід пам'ятати, що, приймаючи рішення стосовно законності (відповідності актам вищої юридичної сили) нормативно-правового акта під час розгляду іншої адміністративної справи, суд виходить за межі позовних вимог, а відтак — має керуватися положеннями ч. 2 ст. 11 КАС України.

Зважаючи на це, у ході розгляду інших справ суд може оцінювати правомірність далеко не кожного нормативно-правового акта, а лише тих, що: а) були застосовані щодо учасників справи; б) будуть застосовані у правовідносинах за участю учасників справи (див. коментар до ч. 9 цієї статті).

Судове рішення про незаконність (невідповідність акту вищої сили) та недійсність нормативно-правового акта, прийняте у рамках провадження в інших справах, оформлюється постановою.